

ПОГЛЕД КЪМ АМЕРИКАНСКАТА ВОЕННА ИСТОРИЯ
[Американска военна история. Том 1-2. (Под редакцията на
Морис Матлоф). Военно издателство, София, 2010]

Силвия Н. Александрова

A LOOK AT AMERICAN MILITARY HISTORY
[American Military History, Volume 1-2. (Edited by Maurice
Matloff). Military Publishing House, Sofia, 2010]

Silviya N. Aleksandrova

На 30 май 1806 г. Чарлз Дикинсън, американски плантатор, правист и прочут дуелист, използва полученото от опонента си право да стреля пръв в поредния си дуел. След изстрела обаче противникът му остава прав, прицелва се внимателно и ранява смъртоносно Дикинсън. Едва по-късно е установено, че първият изстрелян в дуела куршум не е пропуснал целта си, а след като е счупил две ребра е заседнал близо до сърцето на опонента на Дикинсън. Мъжът, който запущва с ръка раната в гърдите си, остава прав и успява да убие предизвикалия го на дуел, е генерал Андрю Джаксън, бъдещият седми президент на Съединените щати. Този случай е пример за любопитен, дори бих казала пикантен, детайл от живота на виден американски държавник. И като всяка пикантна история, случаят е доста известен и преповтарян. Но това, което малко от запознатите с дуела от 30 май 1806 г. знаят е, че пословичната твърдост и решителният характер на Джаксън едва ли биха го извели до президентския пост, ако през лятото на 1813 г. едно въстание на индианците крийк в тогавашната Територия Мисисипи (днес щат Алабама в САЩ) не беше спасило кариерата на генерал Джаксън. Как става това? Отговора можете да намерите на страниците на двутомното издание на Военно издателство „Американска военна история”.

Описанието на гореспоменатия дуел и мястото, отделено на ролята на случайността в историята, са само един от примерите за това, че възгледът за военната история като суховата (а поради това и скучновата) материя е напълно невалиден в случая с представеното на българската читателска аудитория от Военно издателство заглавие. Много често в наши дни разглезеният от изобилието на източници и интерпретационни вариации читател симпатизира на атрактивния, но понякога повърхностен, публицистично-зрелищен стил на излагане на историята. От тази гледна точка е разбираемо защо едно общо взето консервативно звучащо заглавие като „Американска военна история” може първоначално да провокира доза резерв в масовия днешен потребител на исторически четива. Още повече че в светлината на академичния възход и модерност на такива направления в съвременната историческа наука като джендър изследвания, етнополитика, история на медиите и пр., по-традиционният и класически поглед, който военната, политическата или дипломатическата история дават, позагуби някогашния си блясък и дори част от уважението на историческата гилдия.

Факт е, че военната история се занимава с изучаването на военни институции, механизми и практики. Факт е също, че по обективни причини тя хваща във фокуса си на изследване предимно мъже, при това въоръжени и на всичкото отгоре – ангажирани с прилагането на сила и с резултати от това прилагане, причиняващи разбираеми терзания у читателите, чувствителни към темите за всякакво насилие и евентуални невинни жертви. Несъмнено писането на военна история, както впрочем и създаването на обекта ѝ на изследване, изисква доза стоицизъм, праволинейност и дори бих казала – консерватизъм. Но това със сигурност не означава скованост на подхода, предубеденост на анализа или безинтересност на изложението. Доказателство в този аспект са двата тома „Американска военна история”.

Макар че в голямата си част авторите им са неделимо свързани с, или са на служба в, американската армия, резултатът от колективния им труд не е просто набор от хронологизирана военна фактология, а първокласно и цялостно изложение на военната история на Съединените щати от 1775 до 1996 г. То очевидно далеч надхвърля

рамките на първоначално замисленото през втората половина на 60-те години на XX в. издание, което да се ползва за обучение само на бъдещите офицерски кадри за армията на САЩ. Във фокуса на изследване са всички водоразделни събития от американската (а и не само) военна история като Войната за независимост, Гражданската война, Първата и Втората световна война, войната във Виетнам. В същото време не са пропуснати и такива по-малко известни на широката публика (поне в нашата страна) военни конфликти като например двете войни със семинолите във Флорида през първата половина на XIX в. или въстанието във Филипините през 1898 – 1902 г. Тук впрочем се изкушавам да направя малка корекция – макар че се съмнявам да знае за коя точно война става въпрос, българската читателска публика все пак знае, или поне знаеше, нещо свързано пряко с Втората война със семинолите – става въпрос за името на индианеца Оцеола, което присателят Майн Рийд и особено актьорът Гойко Митич, превърнаха в митологизиран, но пък разпознаваем в България, поне през 1970-те и 1980-те години, символ на военните събития в американския Запад през XIX в.

Авторите на двутомната военна история на САЩ умело и ненавратливо запознават читателите с институциите, терминологията, механизмите, стила и дори техническите специфики на действие на американската военна машина. В същото време те успяват да представят и по-широкия контекст на националната и интернационална ситуация, на политическите и икономически фактори, на принципите, и дори на моралните отправни точки, от които се ръководят, командирите и творците на американската военна история в различните ѝ етапи. Това превръща двутомника в нещо повече от изключително богат на факти, стройно подреден, стегнат и четивен военноисторически справочник. Изложеното в томовете дава възможност за пречупен през призмата на военната история поглед към цялостното минало, а поради това и към настоящето, на Съединените щати с неговите политически, икономически, а дори и социо-културни аспекти. Премереният като количество, но затова пък висококачествен илюстративен материал, е сред големите плюсове на изданието. Позволявам си да изразя уважението си към издателите, които са преработили картите от оригиналното издание (а те не са никак малко –

36 в първи и 13 – във втори том), така че не само легендата, но и всички означения в картите да бъдат на български език – от професионален опит знам колко трудоемка и времеемка може да бъде подобна преработка.

Първият том на „Американска военна история” (1775–1902) започва с кратка военна история на британските колонии в Северна Америка и връзката им с военните събития на Стария континент, които логично се преливат във военната предистория и история на Американската революция. Томът завършва, и то съвсем не случайно, с Испано-американската война от 1898 г. и нейните ефекти. Ако Войната за независимост поставя Съединените американски щати на политическата карта на света, то войната им с Испания, анексирането на Хаваите и апелите за политика на “открити врати” в Китай са жалоните, които маркират излизането на САЩ в края на XIX в. на арената на голямата международна политика като страна с претенции за равнопоставеност и дори лидерски функции в развитието на света през новото столетие. Именно победата в Испано-американската война насърчава убеждението, че разширяването на американската мощ, влияние и морален авторитет е не просто “предопределена съдба”, а задължение на американската нация да бъде добронамерен империалист в името на един по-добър свят. Разбира се, изобилието от информация и отдалечеността ни с повече от век от „блестящата малка война”, както американския посланик в Лондон (а по-късно държавен секретар на САЩ) Джон Хей нарича събитията от 1898 г., ни позволява лукса да подложим на съмнение твърдението на един от авторите – Винсът Джоунс, че най-важната причина в края на века Съединените щати да поемат по пътя на империализма е „традиционната американска хуманитарна загриженост за потиснатите народи в Куба”. Но пък нека не забравяме, че всеки автор или авторски колектив има право на своя гледна точка. Още повече за собствената национална история. С риск да се отклоня малко, ще си позволя една аналогия и ще припомня, че за голяма част от българските военни историци присъствието на български войски в Македония по време на Втората световна война е част от легитимния стремеж на българската нация за обединие. За много чуждестранни изследователи и анализатори обаче, то не е нищо друго, освен окупация на чужда територия от агресивна, реваншистка и дори фашистка, сила.

Вторият том на изданието – „Американска военна история. 1902 – 1996” е логично продължение на първия и проследява развитието на процесите, започнали в края на XIX в., акцентирани от войната с Испания и довели в крайна сметка до налагането на Съединените щати като най-могъщата и влиятелна държава от края на XX в., за която понятия като „велика сила”, и дори „суперсила” изглеждат бледи и заради която в политическия речник започва да битува определението „хиперсила”. Авторите на темите в Том Втори са малко по-тривиални в изложението и конвенционални в анализите си. Но може би подобно усещане се поражда от много по-голямата познатост на изложените в тома събития, както и на непрекъснато вървящите по телевизионни канали като „History” и „Discovery”, както и в различни уеб сайтове поредици, разглеждащи до най-малките подробности и от най-различни аспекти (някои от които скандални и дори парадоксални) войните на САЩ от XX в.

Военните инициативи и ангажименти на Америка в самия край на XX и през първото десетилетие на XXI в. за съжаление остават извън хронологическия обхват на това изследване на американската военна история. Доколкото на английски език вече има осъвременено издание, включващо събитията до 2003 г., искрено се надявам след време Военно издателство да продължи двутомника с допълнение, обхващащо и първото десетилетие на XXI век. Още повече че точно събитията от този период, и особено военните действия в Ирак и Афганистан, доведоха до засиления интерес към американската военна история, на който сме свидетели днес. А че има възможност за нов ренесанс на военната история говори фактът, че две от последните осем заглавия, спечелили наградата „Пулицър” за история, са свързани именно с военната история на Съединените щати.

В заключение бих искала да припомня крилатата фраза на един от бащите на първата американска република – Бенджамин Франклин, от 1783 г., че няма такова нещо като добра война или лош мир. Почти два века по-късно един друг велик американец – д-р Мартин Лутър Кинг, посочва войната като най-лошия инструмент, който би могъл да се използва за извайване на бъдещето. Но добри или лоши, войните за съжаление продължават да са част не само от миналото, но и от настоящето на човечеството. Затова може би популяризира-

нето и по-доброто познаване на военната история е един от начините да оставим завинаги войните в миналото. Защото само държавно и военно ръководство и информирано и отговорно общество, които познават много добре историята, биха могли да се учат от нейните уроци. Може би тогава, когато повече хора, и повече политици, четат и осмислят писаната военна история, най-сетне войната ще остане обект и субект единствено и само на историята и историците.